

E fal lényegében egy vastagabb, 120–130 cm-es D-i és egy keskenyebb, 100 cm-es É-i részre tagolódott. D-en a néhol már pontosan nem tisztázható külső falsíkot nagyméretű, lekerekített támpillérek támasztották, míg É-on három, jóval karcsúbb támaszt bonthattunk ki a már sokkal jobban megmaradt Ny-i, külső síkon. Úgy véljük, hogy a támpillérek, mind a fal méreteltérése – s így a belső falsíknál megfigyelhető váltás is – terepviszonyokhoz való alkalmazkodásból adódott, s nem kell ezekből további, esetleges építési periódusokra való következtetéseket levonni. Délen a várfal alapozását magába foglaló természetes bazaltmálladék felett csak egy fokozatosan vastagodó köves feltöltést figyelhettünk meg a várudvar területén – az utóbbi bizonyára az építési szintre került, s a néhol ugyan nem egyértelmű felület egy, a mai alatt kb. 50 cm-re húzódó középkori szintet bizonyít. Északon a feltárt terület határa mellett már paticsal kitöltött cölöplyukak és égésrétegek utaltak olyan belső(?) objektumokra, amelyek értelmezése csak további, a fal belső oldalán nyitandó szelvényekkel lehetséges.

A második kutatási szakasz fő feladata az alsó vár még ismeretlen ÉK-i részének – a várfalhoz mintegy kifliszerűen csatlakozó épületszárny K-i végződésének – alaprajzi tisztázása volt. Itt azonban hiába helyeztük át a felső várba vezető utat néhány méterrel délebbre a hegyoldalban, az így a várfal előtt rendelkezésünkre állt sávban az udvari (D-i) fal nem került elő. Feltevéseink szerint 6 m-es távolságban futott a várfallal párhuzamosan, K-i zárófala is a kutatott terület és a nagy ciszterna közötti, még ismeretlen, 5 m széles területsávon kereshető. Emiatt a XIII. szelvényben csak a korábban feltárt szintig jutottunk, illetve csak a felső, átlag 100 cm-es omlásréteget bontottuk le a vastag paticsos puszta rétegből. Ez utóbbiba nem bontottunk bele, hiszen így megsemmisítettük volna az értékeléséhez nélkülözhetetlen kapcsolatát a keresett fallal.

További kisebb kutatási eredmények közül jelentős, hogy kiderítettük, miszerint egy közel 3 m széles folyosó húzódhatott a Ny-i palotaszárny előtt, továbbá fontos új adatokat nyerhettünk az úgynevezett őrségépületben az előző évben megtalált agyagkemencéről is. Végül megkezdtük a K-i ötszögű ágyútorony belső falsíkjainak kibontását és falkoronáinak letisztítását.

FELD ISTVÁN

233. Sárospatak, volt Trinitárius kolostor

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Kö

Az épület műemléki helyreállítását megelőző, 2001. január 3–február 28. között végzett kutatás elsődleges célja a kiviteli tervek számára adatok szolgáltatása, a szintviszonyok, térszerkezetek, nyílások meghatározásával.

A régészeti feltárás és régészeti kutatás így a volt templom, előtér, sekrestye és karzat, továbbá kolostorszárny két földszinti K-i terére, a külső szintviszony meghatározására, s az épületszárny alatt húzódó középkori

pince kibontására korlátozódott. A régészeti feltárás és falkutatás csak részben fejeződött be.

A templom tengelyében húzott kutatóárokka a barokk szintjét meghatároztuk, ez a Makovecz-étterem műburkolata alatt 65 cm mélyen kőlap burkolatban jelentkezett, összefüggő felületen főként a D-i oldalon. A templom főoltárának kőalapozása, és a D-i mellékoltár kőlapja előkerült.

Az eredeti járószintig kitermeltük a feltöltést. A falpillérek lábazata eredetileg kő volt, ezt a feltárt É-i pillér lábazata mutatja. (Egyébként ezek a Makovecz-helyreállítással a járószint alatt voltak!) A templom bejárati küszöbszintje mintegy 20 cm-rel volt mélyebben. S a faragott kőkeret is eredetileg lefutott, a műkőlábazat Makovecz-kori helyreállítás.

A templombelsőben előkerült egy középkori ház, Ny-i falát 4 m hosszan, É-it 9 m hosszan tártuk fel. A 70 cm törtkő falazat gerendafészkéi és a Ny-i fal szelemen-gerendafészek alapján, a pincében kibontott élszedett kőkeretes, gádorfalas bejárata alapján a gerendafödemes alsó szintje rekonstruálható. Ez a korai épület Patak középkori utcáinak háza, bejárata az utcáról nyílt, pincegádoros. Felmenő fala a barokk szintig megmaradt, különösen az ÉNy-i épületsaroknál.

Tulajdonképpen később ebbe temetkeztek, a feltárt 1., 2. és a bolygatott 4. számú sír alapján. Még a templomtérben, de már szorosán az É-i külső falsíknál tártuk fel a 3. számú sírt. A sírok keleteltek, koporsóban (2. számú festett) temették el a halottakat, szegényes melléklettel: a 2. számú sírban függesztőfüles érem textilfoszlánnyal, a 3. számú sírből pénz és kettős kereszt került elő, míg a 4. számú bolygatott sírből papi ornátus foszlányai. Feltehetően a 17. század végétől a 18. század második feléig temetkeztek.

Tisztáztuk a karzat méretét is, mely az előtér felett volt, s nem nyúlt be a templomtérbe és a D-i ablakba! Az emeleten előkerült a visszafaragott boltváll, falbekötés. A falkutatás feltárta a karzat és a kolostor elfalazott ajtónyílását is.

A rend feloszlatása után kirabolták a templomot és a sírokat; a század végétől magtárnak alakították át. Ehhez tartozik a feltárt két kőpillér és törmelékes kő-tégla vegyes alapozása, mely a földem alátámasztására szolgált. A templom terét így kettéosztották, s a D-i, É-i homlokzat két nyílásán lehetett a szintre jutni.

JÓSVAINÉ DANKÓ KATALIN

234. Sárszentlőrinc, Csetény

(Tolna megye) B, Kk

2001-ben a Tolna megye őskori és középkori várai című kutatási program keretében folytattam a légi felderítéseket, terepbejárásokat. A munkához a Nemzeti Kulturális Alapprogram, az OTKA és az Ócsényi Repülőklub nyújtott anyagi segítséget.

A falutól É-ra, a Sió árteréből erősen kiemelkedő dombot nevezik Csetényi sáncnak. A domb teteje je-

lenleg szántás, oldala füves, meredek. A szántás nyilván nagyon mély volt, mivel több házat is szétszántottak. A dombtető nem egyenletes, hanem erősen tagolt. A házfoltokban sok a téglatöredék, cserép, és feltűnően sok az állatcsont, elsősorban marhacsont. A cserépek zöme késő középkori, kevés őskori (bronzkori) töredék a lelőhely K-i szélén gyűjthető. A legtöbb cserép a dombtető déli szélén található. Itt egy vaslakatot, egy ajtózárat és néhány egyéb vastárgyat is találtam.

A település temploma a dombtető legmagasabb pontján, a domb K-i peremén lehetett. Itt a téglatöredékeken kívül embercsont-töredékek is találhatóak. A lelőhely többi részén előforduló téglatöredékeket valószínűleg innen húzták el földművelés közben. A terepbejárás alapján itt lehetett a középkori Csetény falu. Erődítésre utaló nyomot a felszínen nem találtam, és légi fotózásnál sem mutatkozott sáncnyom.

Légi felderítést végeztem Sárszentlőrinc egyéb településrészein is.

Birkajárás (Homokos): Lombmentes időben eléggé áttekinthető volt a lelőhely, viszonylag jól látszott a késő középkori sánc és árok.

Tóth-tanya: A szántásban egész jól látszott egy íves sötét csík, amely elválasztja a domb végét a folytatástól.

Uzd (Ellető): A falu déli szélén nagyméretű négyszögletes, világos csík mutatkozott.

MIKLÓS ZSUZSA

235. Sárszentlőrinc, Úzd, Sió-part

(Tolna megye) U, B, Ró, Á

2001 augusztusában lakossági bejelentés alapján dr. Miklós Zsuzsával Úzd határában helyszíni szemlét tartottunk, mert a Sió partján fakitermelést folytattak, és a bejelentés szerint régészeti leletek voltak láthatók a felszínen. A helyszíni szemle során kiderült, hogy nemcsak fakitermelésről van szó, hanem a Sió mederszabályozásával együtt partszakaszok rézsúzására is sor fog kerülni. A terepbejárás során őskori és római kerámialeleteket találtunk. A munkálatokat leállítottuk és sor került a Közép-Dunántúli Vízügyi Igazgatósággal való kapcsolatfelvételre. A Wosinsky Mór Megyei Múzeum kérésére a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal ideiglenesen régészetileg védetté nyilvánította a lelőhelyet. Ezt követően a múzeum és a vízügyi igazgatóság szerződést kötött az előzetes régészeti feltárások elvégzésére.

Az érintett kb. 0,5 ha-nyi területen leletmentést végeztünk két ütemben, 2001. szeptember 26. és október 10., valamint 2002. április 17. és június 10. között.

A leletmentés során 135 objektumot tártunk fel. Főként település objektumokat (gödrök, kemencék, házak, árkok) bontottunk ki. A feltárt objektumok korszakbeli besorolása a következő: Lengyeli kultúra, Mészbetétes kultúra, római kor, Árpád-kor.

VIZI MÁRTA – ÓDOR JÁNOS GÁBOR

236. Serényfalva, Zsidóvár

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B(?)

A Zsidóvárat Dobosy László említette először. 1967-ben egy 80 éves keleméri lakostól hallotta, hogy árok látszik a hegyen, az 1940-es években pedig egy „sziklalapot” találtak, amelyen állítólag valamilyen írás volt, de ezt a mélybe gurították, továbbá a haraszt alatt falnyomokat is találtak. Dobosy 1967-ben kereste a várat, de tévedésből (feltehetően rosszul tájékoztatták) a Nagykő nevű hegyet járta be, eredménytelenül.⁷

Rácz Győző, a putnoki erdészet korábbi vezetője azonban megtalálta a Zsidóvárat, a Nagykő szomszédságában és erről értesítette Dobosy Lászlót. Dobosy 1993-ban az „Ózdi Vasas” című hetilapban cikksorozatban ismertette ismét a környékbeli várakat és ebben már a Zsidóvár is szerepelt.⁸

1999-ben Sárközy Sebestyénnel ismertettük a magyarországi Gömör várait. Dobosy legutolsó közleményét sajnós félreértettük és néhány éve tévedésből én is a Nagykő hegyen kerestem a vár nyomait, természetesen eredménytelenül és ezt említettük a közleményünkben is.⁹

A vár helyét Szomorád Ferenc, az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóságának erdészeti szakfelügyelője tisztázta véglegesen és erről értesítette Pusztai Tamást, a Herman Ottó Múzeum régészét. Pusztai 2000. november 28-án helyszíni szemléje során megállapította, hogy a hegyen őskori (késő bronzkor(?)) földvár van, árokkal-sánccal védve és őskori cserepeket is talált. Az 1:10000-es térképen vázlatosan bejelölte a vár pontos helyét.¹⁰

Ezzel nagyjából egy időben Czajlik Zoltán és Holl Balázs is megtekintette a várat és erre felhívták a figyelmemet. 2000. december 18-án én is felkerestem a várat, majd ezután Czajlik Zoltánnal és Holl Balázssal a felmérés lehetőségeiről tárgyaltunk.

A felmérésre 2001. április 3-án került sor, amit Czajlik Zoltán és Holl Balázs segítségével, a Sándorfi György által kidolgozott módszerrel végeztem el és szerkesztettem meg.

A Zsidóvár nevű hegy Kelemér községtől DK-re kb. 3 km-re, de Serényfalva község határán belül esik, a községtől ÉK-re kb. 5 km-re. A Putnok és Kelemér közötti Szörnyű-völgy közepe táján, a K-i oldala felett, a közismert Pálma-forrással szemben DK-re emelkedik. D-i irányba kinyúló hegy, lapos hegytetővel, É felé sekély hegynyereggel függ össze az ÉK felé lassan emelkedő hosszú hegyháttal.

7 DOBOSY LÁSZLÓ: Várak, várhelyek és őrhelyek Ózd környékén, Miskolc 1975, 54-55.

8 DOBOSY LÁSZLÓ: Várak, várhelyek Ózd környékén, Ózdi Vasas 26 (1993) szeptember 10.

9 NOVÁKI GYULA – SÁRKÖZY SEBESTYÉN: Várak a magyarországi Gömörben, Herman Ottó Múzeum Évkönyve 37 (1999) 329-347.

10 Herman Ottó Múzeum Adattár 3049-00.